

σμός τοῦτε ἐγκεφάλου καὶ τοῦ ραχίτου, καὶ ὅτι ὡς οἱ κλάδοι ἐνὸς δένδρου εἶναι συνέχεια τοῦ κορμοῦ, οὕτω καὶ τὰ νεῦρα (11). Ἄλλ' εἶναι ἀξίωμα τῆς μεταφυσικῆς ὅτε τὰ μέρη ἔχουσι τὰς αὐτὰς ιδιότητας μὲ τὸ ὅλον. Ὡς ἂν αἱ ἐνέργειαι τῆς ψυχῆς ἦσαν ἐνέργειαι τοῦ ἐγκεφάλου, ἔπρεπε καὶ τὰ νεῦρα νὰ ἐκτελῶσιν ὅσα καὶ ὁ ἐγκέφαλος. Καὶ ὡς φαίνεται τὰ νεῦρα καθ' ἑαυτὰ οὔτε αἰσθάνονται (12), καὶ πολλῶ πλείον οὔτε διανοοῦνται. Ὡς καὶ ὁ ἐγκέφαλος εἶναι ἀνεπιτήδειος αἰσθημάτων καὶ ἰδεῶν, καὶ πολλῶ πλείον ἐπιθυμιῶν καὶ βουλήσεως.

377. » Ἄλλ' - ἂν, λέγουσιν ἄλλοι, καὶ ἡ ψυχὴ
 » δὲν ἔχει κοινόν τι μὲ τὸ σῶμα, τίνος ἕνεκεν ἡ αὔξησις,
 » ἡ διαφθορά, ἡ ἀλλοίωσις, καὶ ἐν γένει ἡ τελειότης τῶν
 » ἡμετέρων ὀργάνων νὰ ἔχη τὸσαύτην ἰσχὺν ἐπὶ τῶν ἡμε-
 » τέρων αἰσθημάτων, ἰδεῶν, ὀρέξεων, καὶ κλίσεων; β.
 » Πῶς - ἤθελε γένη καταληπτὸν τὸ, δύο οὐσίαι τοσοῦτου
 » διαφόροι, αἰτινες ἔχουσιν οὐδὲν κοινὸν πρὸς ἀλλήλας, νὰ
 » ἔχωσι τὸσαύτην ἰσχὺν πρὸς ἀλλήλας; Καὶ τέλος πάν-
 » των ὅποια διαφορά θεωρεῖται μεταξὺ τοῦ μηδενὸς καὶ
 » ἐνὸς ἐντος ἔχει ὑλικοῦ; Οἱ μὴ ὑλισαὶ βέβαια ἐνισάμενο
 » θέλουσιν ἐπιφέρει ὅτι τὸ νόημα καὶ ἡ βούλησις εἶναι
 » οὔτε ἐπιμήκη, οὔτε πλατέα, οὔτε κεχρωσμένα, πλὴν
 » εἶναι τι, ὅπερ βέβαια εἶναι ἀληθές. Ἄλλ' εἶναι ἔχει ὀ-
 » λιγώτερον ἀληθές ὅτι καὶ ἡ βαρύτης, καὶ ἡ κίνησις,
 » κτξ, εἶναι ἐπίσης οὔτε ἐπιμήκη, οὔτε πλατέα, οὔτε
 » κεχρωσμένα, πλὴν εἶναι τι, καὶ ἐν ταυτῷ ἀνήκουσιν εἰς
 » τὴν ὕλην. Ἡ δυσκολία λοιπὸν δὲν ὑφίσταται εἰς τὸ νὰ

» εὐρητίς διαθέσεις ἄνευ ἐκτάσεως, ἀλλ' ὑποκείμενον μὴ
» ἕκτατόν, δεχόμενον τοιαύτας διαθέσεις.«

Ἄν ὁμως ἐξετάσητις τὴν οὐσίαν ταύτης τῆς ἐνστά-
σεως, ἤθελεν ἰδοῖ ὅτι ἀποτείνεται ὀλοτελῶς πρὸς τὸ εἶναι
τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ πρὸς τὸ, πῶς αὕτη ἐνεργεῖ πρὸς τὸ σῶ-
μα, καὶ τὸ ἀνάπαλιν: ἢ μὲ ἄλλους λόγους πῶς δύο οὐσίαι
οὐσιωδῶς διάφοροι: σῶμα καὶ ψυχὴ εὐρίσκονται ἀλλή-
λαις συνδεδεμέναι, ὥστε ἢ τῆς μιᾶς ἐνέργεια νὰ μεταδι-
δῶται εἰς τὴν ἑτέραν. Ἡμεῖς ὁμως φροντίζομεν πολλὰ ὀ-
λίγον τοῦ νὰ ἐξηγήσωμεν πῶς ἢ μία οὐσία ἐνεργεῖ ἐπὶ τῆς
ἑτέρας. . . διότι ἢ ἄγνοια τοῦ πῶς ἐνεργεῖ τι πρὸς ἕτερον
δὲν ἀφαιρεῖ τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ. . . ἢμεῖς φροντίζομεν ὀλο-
τελῶς καὶ πῶς τὰ αἰσθήματα διεγείρονται διὰ τῶν αἰσθη-
τηρίων εἰς τὴν ψυχὴν, ἢ πῶς ἢ ψυχὴ διὰ τοῦ νευρικοῦ
ῤευστοῦ ἢ δι' ἄλλου τινὸς δίδει τὴν κίνησιν εἰς τὸ σῶμα. . .
τὸ ἡμέτερον θεώρημα εἶναι οὐδὲν ἄλλο, εἰμὴ ὅτι ἢ ψυχὴ
δὲν εἶναι ὕλη. Ὡςτε καὶ οἱ ὕλισται ἔπρεπε νὰ ἀποδείξωσιν
ὄχι ἄλλο, εἰμὴ τὸ τούτου ἐναντίον: ὅτι λέγω ἢ ψυχὴ εἶναι
ὕλη, καὶ ὄχι φεύγοντες τοῦτο νὰ ζητῶσιν ἐξ ἡμῶν τὸν
τρόπον, καθ' ὃν ἢ ψυχὴ ἐνεργεῖ ἢ ἀντιλαμβάνεται τῶν
προσβολῶν τῶν ἐξωθεν σωμάτων, ἀλλέως καὶ ἢμεῖς ἢ-
θέλαμεν κάμοι τὸ ὅμοιον, καὶ τότε καὶ οὗτοι ἢθελον ὑ-
ποπέσαι εἰς τὴν ὁμοίαν ἀγρυξίαν.

Καθότι ἐρωτῶ ἐγὼ, πιστεύετε, ὦ ὕλισται, ὅτι ὑπάρ-
χει ὕλη εἰς τὸν κόσμον; Ναι, ἢθελον ἀποκριθῆ. Πι-
σεύετε - πρὸς τούτοις ὅτι σῶμά τι, ὡς ἢ χεῖρ μου, κινεῖ
ἄλλο σῶμα; Καταρατικὴ βέβαια ἢθελεν εἶναι ἢ τούτων
ἀποκρίσις. Ἀλλὰ - πῶς, ἐρωτῶ ἐγὼ ἔτι, διαδίδεται ἐκ

τῆς ἐμῆς χειρὸς εἰς τὸ ἄλλο σῶμα ἢ κίνησις; ἢ πῶς - ἢ
χειρ μου οὕτω ἐν ἡρεμίᾳ βάλλει ἄλλο σῶμα εἰς κίνησιν;
Ἄγνοοῦμεν, θελεῖ εἶναι ἢ τούτων ἀποκρίσις. Ὡς οὗτοι
πιστεύουσι μὲν καὶ τὴν ὑπαρξίν τῶν σωμάτων καὶ τὴν κί-
νησιν αὐτῶν, πλὴν ἐπιφέρουσι ὅτι ἡ ἀγνοία τοῦ πῶς με-
ταδίδεται ἢ κίνησις θέν μηδενίζει τὰ κινούμενα. Ἄλλ'
εἶναι, λέγω καὶ ἐγώ, ἀδίκον τὸ νὰ προσρέχη τίς εἰς ἐ-
κεῖνο τὸ καταρύγιον, ὅπερ ἀφαιρεῖ ἀπὸ τῶν ἄλλων.

Εἶναι νὰ ἀκατάληπτον πῶς δύο οὐσίαι οὐσιωδῶς διάφο-
ροι, ὡς σῶμα καὶ πνεῦμα, ἐνεργοῦσι πρὸς ἀλλήλας. Τι-
δοθείσης τῆς ψυχῆς ἐνύλου, ἢ θελεν εἶναι μᾶλλον κατα-
ληπτὸν πῶς ἢ ὕλη (τὰ ἐξ ἡθέρου σώματα λέγῃ) κειμένη
μακρόθεν, κοινοῖ εἰς τὴν ὕλην (τὴν ψυχὴν λέγω) τὰς
ἐαυτῆς διαθέσεις καὶ ὑπαρξίν (207), ἢ πῶς ἢ ὕλη (ἢ
ψυχὴ) κοινοῖ εἰς τὴν ὕλην (εἰς τὸ σῶμα) τὰς τε ἐαυτῆς
ιδίας καὶ τὰς βουλήσεις; Εἰπάτωσαν ἡμῖν λοιπὸν οἱ ὑ-
λιστί-πῶς τὰ μακρόθεν ἡμῶν ἰσχύμενα σώματα ἐνεργῶσι
διὰ τῶν σωματικῶν νεύρων ἐπὶ τῆς ἐνσωμάτου ψυχῆς;
Καί-πῶς ἢ τούτων ἐνέργεια νὰ μὴν ἦναι ἀπλῶς ἀντενέρ-
για, ἀλλὰ κατάληψις τῆς τε ιδίας ὑπάρξεως καὶ τῶν πρὸς
ταύτην ἐνεργούντων σωμάτων; Εἰπάτωσαν ἡμῖν-πῶς ἢ ἐν-
σώματος ψυχὴ, εἴτε ὁ ἐγκέφαλος ὢν σῶμα ἀδρανὲς (372)
δημιουργεῖ ιδίας, καὶ πῶς τὰς κοινοῖ εἰς τὸ σῶμα, ὥς
τοῦτο νὰ κινῆται κατὰ τὴν βούλησιν τῆς ψυχῆς, καὶ ὅχι
κατὰ τὴν ἰδίαν; Ἄν-ἦναι ἀκατάληπτον εἰς τοὺς φυσικοὺς
ἢ ἀπλῶς μετάδοσις τῆς κινήσεως ἐκ σώματος πρὸς τὸ ἐ-
φαπτόμενον σῶμα, θέν εἶναι ἄραγε ἀσυγκρίτως τοιοῦτον
πῶς ἢ προσβολὴ τῶν ἔξωθεν σωμάτων ἐπὶ τῆς ἡμετέρας

ἐπιδερμίδος νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ ἐκεῖ νὰ μεταδιδῶται ὄχι ἀπλῶς, ἀλλὰ νὰ μετουσιῶται. α'. εἰς κατάληψιν, β' δὲ ἐκ τῆς κατάληψεως εἰς ἰδέαν, καὶ γ' ἐξ ἰδέας εἰς βούλησιν ἢ ἀμφιβολίαν; "Αν - ἦναι ἀκατάληπτον εἰς τοὺς φυσικοὺς ἢ ἀπλῶς κοινωνία τῆς κινήσεως, δὲν εἶναι ἀσυγκρίτως τοιοῦτον, πῶς οὕσα ἐν ἡρεμίᾳ ἢ ἐν σώματος ψυχῆ ἐκ μὲν ἡρεμίας νὰ βάλῃ εἰς κίνησιν τὸ σῶμα, ἐκ δὲ τῆς κινήσεως εἰς ἡρεμίαν, ἐκ δὲ ταύτης τῆς εὐθυβολίας εἰς ἐκείνην, καὶ τοῦτο ὄχι ἀπλῶς, ἀλλὰ νὰ γινώσκῃ καὶ μετὰ τὴν μετάδοσιν ἡ ψυχὴ τὸ διατὶ κινεῖται; Εἰς δ' ἄλλος ἤθελε προσθέσοι καὶ τὸ - τίνος ἕνεκεν ἂν τὰ ἔξωθεν ἐνεργοῦντα σώματα ἦναι κύμβαλα εὐήχα, ἢ ψυχὴ ἐκτὸς τῆς κινήσεως νὰ χαίρῃ. . . εἰδὲ καὶ εἶναι θρηῆνος ἢ ἀνθρώποι σφαττόμενοι, αὕτη νὰ λυπῆται καὶ νὰ φρίττη; "Η - τίνος ἕνεκεν ἂν μὲν εἰς πράττητι ἐκουσίως, νὰ εὐχαρισῆται, εἰδὲ καὶ βιάζηται νὰ πράξῃ τοῦτο αὐτὸ, νὰ λυπῆται; "Ὡσε ἂν ἦναι νίκη τὸ νὰ ῥίψη τις εἰς ἀγρυξίαν τὸν ἐναντίον αὐτοῦ, ἀκόλουθον εἶναι καὶ κατὰ τοῦτο ἡ ψυχὴ νὰ ἦναι ἀσώματος.

Τὸ δὲ νὰ ἐμποιῇ μεταβολὴν ἢ τελειότης τῶν ἡμετέρων ὀργάνων ἐπὶ τῶν ἡμετέρων αἰσθημάτων, ἰδεῶν καὶ κλίσεων, τοῦτο δὲν θέλει νὰ εἰπῇ ὅτι τὸ σῶμα ἔχει ἰσχύοντινα ἐπὶ τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ὅτι τὸ σῶμα ὄν ὄργανον τῆς ψυχῆς, ὅσον τελειοποιεῖται, τοσοῦτον καὶ αἱ λειτουργίαι αὐτοῦ καθίστανται τελειότεραι, καὶ ἐντεῦθεν καὶ αἱ τῆς ψυχῆς βουλαί. Καὶ καθὼς ὅταν μία ἀξίνη ἦναι ἀμβλεῖα, τοιοῦτα θέλουσιν εἶναι καὶ τὰ ταύτης ἀποτελέσματα. . . καὶ ἐξ ἐναντίας οὕσης ταύτης ὀξείας, ταιαῦτα

θέλουσιν εἶναι καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς, καὶ ἡ τελειότης ἢ μὴ, τῶν τῆς ἀξίτης ἀποτελεσμάτων ἀναφέρονται ὀλοτελῶς εἰς τὴν ἐνεργοῦσαν χεῖρα ἔ. οὕτω δὲν εἶναι ὀρθὸν τὸ νὰ ἀναφέρηται εἰς τὴν ψυχὴν τὰ τέλειον καὶ ἀτελές τῶν διὰ τοῦ σώματος ἐνεργειῶν αὐτῆς. Τέλος πάντων εἶναι διόλου ὑπόθεσις ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ πνεύματος εἶναι ἐπίσης ἄγνωστος, ὡς τοῦ μηδενός. Καθότι τὸ μηδέν, καθ' ὃ μηδέν, ἔχει μηδέν ιδιότητος, ἐν ᾧ ἡ ψυχὴ, καθ' ὃν αὐτὸν ὑπάρκτον (372), ἔχει πραγματικὰς τὰς ιδιότητας, ὡς δηλονότι καὶ αἱ σωματικαὶ οὐσίαι. Εἶναι ναὶ ἀληθές ὅτι τὸ πνεῦμα ἐνεργεῖ πρὸς τὰ ἡμέτερα αἰσθητήρια ἕως τὸ μηδέν ἔ. πλην τοῦτο δὲν εἶναι ἰδέα, ὡς οἱ ὕλισται λέγουσι, τοῦτο εἶναι αἴσθημα. Ὡς αἰσθητικὸς τις, καὶ ὄχι λογικὸς ἔπρεπε νὰ προφέρῃ τὸ, ἡ ἰδέα τοῦ πνεύματος εἶναι ἢ αὐτὴ μὲ τὴν ἰδέαν τοῦ μηδενός. Ἄν τὸ πνεῦμα ἐνέργει πρὸς τὰ ἡμέτερα αἰσθητήρια ἔ. τότε πλέον ἤθελεν εἶναι σῶμα, καὶ ὄχι ἀσώματόν τι. Καὶ ἐπειδὴ αἱ ἰδέαι εἶναι ἔργον ὄχι τῶν αἰσθήσεων ἔ. ἀλλὰ τοῦ λογικοῦ ἔ. ἐπόμενον εἶναι εἰς τοὺς λογικοὺς νὰ διδῶσι πῖσιν περισσότεράν εἰς τὸ λογικόν, ἢ εἰς τὰς αἰσθήσεις, ἀλλέως οὔτε σώματα ἢ θελον ὑπάρχοι ἐν τοῖς οὗτιν (207).

378. Αἱ ἀποφάνσεις τῶν θνητῶν βέβαια γίνονται γενικῶς ἔκ τινος προλήψεως, καὶ ὄχι μετὰ λόγου ἔ. καὶ τοῦτο, ὡς φαίνεται, ἠκολούθητε καὶ εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ πνεύματος. Ἡμεῖς εἴμεθα καθυποβεβλημένοι εἰς τὴν ἀκατάπαυσον προβολὴν τῶν σωμάτων . . . ἡμεῖς ἀκατάπαύτως οὔτε βλέπομεν, οὔτε ἀκούομεν, οὔτε ὁσφραινόμεθα, οὔτε μασσῶμεν, οὔτε ἀπτόμεθα ἄλλ' ἂν τι, εἰμὴ σώ-

ματα, εἰμὴ ὕλην, ὥς συνάγομεν ὅτι εἰς τὸν κόσμον εὐρίσκεται οὐδὲν ἄλλο, ἢ ὕλη· ἐξ ἐναντίας δ' οἱ ἰδανικοὶ ἐπειδὴ ἐσοχάτθησαν ἅπαξ, δις, πολλάκις, καὶ μυριάκις ὅτι, ἅπερ οἱ λοιποὶ ὀνομάζουσι σώματα, ταῦτα πραγματικῶς εἶναι οὐδὲν ἄλλο, εἰμὴ διάθεσις τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς, ἐπύναξαν ὅτι εἰς τὸν κόσμον εὐρίσκεται οὐδὲν ἄλλο, εἰμὴ ἰδέαι καὶ πνεύματα (204). Ἰδοὺ λοιπὸν πῶς οἱ ἄνθρωποι ἀπορασίζουσιν ἐκ μύνης τῆς προλήψεως. Ἄν ὅμως ἀφίση τις ἀνά μέρος τὴν πρόληψιν, καὶ ἐξετάξη καθ' ἑαυτὰ τὰ πράγματα, οὗτος βέβαια θέλει λάβει ἐπίσης ἰδέαν καθαρὰν τοῦτε σώματος καὶ τοῦ πνεύματος. Καθότι ἡμεῖς ὀνομάζομεν σῶμα ἀδιαχώρητόν τι, ἕκτατόν ἀδρανές, κεχρωσμένον, κτξ. Ἀλλὰ ταῦτα, πάντα εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ ἰδέαι λαβοῦσαι τὴν ἀρχὴν ἐκ τῶν αἰσθημάτων· ὅ ἐστιν ἀποτελεσμά πως τῶν σωμάτων, εἴτε διαθεσις τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, καὶ οὐδὲν ἕτερον. Ἀλλὰ μήπως καὶ ἔχομεν ἥττονα γνῶσιν τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ πνεύματος, εἴτε τῆς ψυχῆς; Καὶ τίς ἐξ ἡμῶν ἀμφιβαλλέ ποτε ὅτι ἐννοεῖ, ὅτι κρίνει, ὅτι σκίπτεται, ὅτι ἀποφαίνεται, ὅτι βούλεται, ὅτι εἶναι κύριος τῶν ἰδίων βουλημάτων, ὅτι κινεῖ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα; Τοῦτο δὲν εἶναι συνείδησις ἐνεργειῶν, ὡς ἀποχρώντως δέδεικται (365 κτξ), αἵτινες ἀνήκουσιν ὀλοτελῶς εἰς τὸ σῶμα; Ἀνεγκαίως ἄρα ἀνήκουσιν εἰς ἄλλο, ἢ περὶ πνεῦμα ὀνομάσαμεν. Ὡς ἡμεῖς ἔχομεν ἰδέαν καθαρὰν τοῦ πνεύματος ὡς καὶ τοῦ σώματος.

379. Τέλος πάντων ἔρχεται καὶ ἡ ἀπορία τοῦ Ἀωκίου περὶ τῆς ἀυλότητος τῆς ψυχῆς, ἥτις εἶναι, καὶ ἀντι-

Θεὸς δὲ νὰ εἰδύνητο νὰ δημιουργήσῃ ὕλην λογικὴν: ὅ ἐστι νὰ δώσῃ νοῦν εἰς τὸ σῶμα. Οὗ Θεὸς νὰί, πᾶς εἰς ἡθέλειν εἰποῖ, εἶναι παντοδύναμος ἄρα δύναται νὰ δώσῃ καὶ νοῦν εἰς τὸ σῶμα, καὶ ἡ ἐκφώνησις τοῦ ἐναντίου τούτου ἡθέλε νομισθῆ βλασφημία βέβαια. Εἶναι ὁμῶς ἀληθές ὅτι οἱ ἄνθρωποι ὁμιλοῦσι περὶ πάντος ὡς ἄνθρωποι: τουτέστιν ὡς ἐκ τῶν γνώσεων αὐτῶν. Ὡς κατὰ τὴν γνώσιν αὐτῶν εἶναι ἀδύνατον καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Θεὸν ἡ δημιουργία τῆς λογικῆς ὕλης. Καθότι τὸ νὰ δημιουργηθῇ ὕλη λογικὴ, με ἄλλους λόγους θέλει νὰ εἰπῇ νὰ μηδενισθῇ ἡ ὕλη: ὅ ἐστι νὰ μὴν δημιουργῇ. Καὶ ἰδοὺ πῶς. Οἱ ἄνθρωποι ὀνομάζουσιν οὐδὲν ἄλλο ὕλην, εἰμὴ ἀδιαχώρητόν τι, σύνθετον, ἀδρανές, κινητόν, κτξ. καὶ ἐξ ἐναντίας λογικὸν λέγουσι τί μὴ σύνθετον, μὴ ἀδρανές, φύσει ἐνεργητικόν, αὐτεξούσιον, κτξ. Ὡς ὕλη λογικὴ θέλει νὰ εἰπῇ σύνθετόν τι καὶ μὴ σύνθετον, ἀπλοῦν τι καὶ μὴ ἀπλοῦν, ἀδρανές τι καὶ μὴ ἀδρανές, φύσει ἐνεργητικόν καὶ μὴ φύσει ἐνεργητικόν, αὐτεξούσιον τι καὶ μὴ αὐτεξούσιον, ὅπερ εἶναι ἀντίφασις. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀνθρώπινος γνώσις σοχάζεται ἀδύνατα καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Θεὸν τὰ ἀντιφατικά, διὰ τοῦτο ἀποφασίζει ὅτι οὔτε ὁ Θεὸς δύναται νὰ δημιουργήσῃ ὕλην λογικὴν, ὡς οὔσαν ὑπόσασιν ἔχουσαν ἐναντίας τὰς ιδιότητας: ὅ ἐστιν ὑφ' ἐαυτῆς μηδενιζομένην.

380. Ἐπεταὶ λοιπὸν ἐκ τῶν εἰρημένιων ὁ ἄνθρωπος νὰ ἦναι σύνθετος ἐκ δύο οὐσιῶν οὐσιωδῶς διαφόρων: πνεύματος λέγω καὶ σώματος. Καὶ τὸ μὲν πνεῦμα εἶναι οὐσία ἀπλή, φύσει ἐνεργητικὴ, λογικὴ, καὶ αὐτεξούσιος

τὸ δὲ σῶμα οὐσία σύνθετος, ἐκτατὴ, ἀδιαχώρητος, καὶ ἀδρανής. Καὶ τὸ μὲν πνεῦμα προνοεῖ καὶ διοικεῖ τὸ σῶμα, τὸ δὲ σῶμα ὑπουργεῖ καὶ ἐκτελεῖ τὰ τοῦ πνεύματος. Καὶ τὸ μὲν πνεῦμα ὡς ἄλλος πλάσης κατασκευάζει δια τῶν ἰδεῶν ἐν ἑαυτῷ ναητὸν τινὰ κόσμον ὁμοίου μὲ τὸν αἰσθητὸν, τὸ δὲ σῶμα μεταφερόμενον ἀπὸ τόπου εἰς τόπον ἐκπληροῖ τὰς βουλάς τοῦ πνεύματος. Πῶς ὁμοίως ταῦτα τὰ δύο εἶναι ἠνωμένα ἀλλήλοις, ἢ πῶς ἡ τοῦ εὐδὸς βουλή μεταβαίνει εἰς τὸ ἕτερον, τοῦτο εἶναι ἄγνωστον εἰς ἡμᾶς καὶ ἀνώτερον τῶν ἡμετέρων γνώσεων. Πλήν καὶ αὐτὴν γνῶσιν, ἢ ὠφέλεια αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς ἤθελεν εἶναι πολλὰ ὀλίγη, ὡς ὄντος τοῦ πράγματος ψιλῆς περιεργείας, καὶ οὐδενὸς ἑτέρου.

381. Ἄφ' οὗ λοιπὸν ἀπαξ ἡ ψυχὴ ἀπεδείχθη ἀπλή, εἴτε ἀνευ μερῶν, φυσικῶς πῶς ἐπεται νὰ ᾖ καὶ ἀδιάφθορος. Καθότι πραγματικῶς φθορὰ εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ διάλυσις τοῦ συνθέτου εἰς τὰ ἐξ ὧν σύγκειται μέρη ἢ σοχεῖα. Ὡς ἐπειδὴ καὶ ἡ ψυχὴ οὐσα ἀπλή δὲν ἔχει μέρη, τούτου ἕνεκεν εἶναι ἀνεπίδεκτος διαλύσεως εἰς ἄλλα ἀπλούσερα. Ὅθεν χωρισθεῖσα ἐκ τοῦ σώματος, δὲν μένει λόγος, δι' οὗ περ νὰ μὲν διαμένη ζῶσα ὡς καὶ πρότερον, διασώζουσα τὰς ἰδίας αὐτῆς δυνάμεις: ὅ ἐστιν ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατος.

382. » Ἀλλὰ πᾶν ἐκεῖνο«, ἤθελεν εἰποῖ τις, ὅπερ ἔλαβεν ἀρχὴν, ἀνάγκη εἶναι νὰ λάβῃ καὶ τέλος, ἄρα καὶ ἡ ψυχὴ ὁμοίως, καὶ εἰς μόνος ὁ Θεὸς εἶναι ἀθάνατος, ὡς ὧν ἄναρχος. Ἄλλ' - ἡμεῖς τί ἄλλο ἐννοοῦμεν περὶ θανάτου, εἰμὴ παῦσιν τῶν ἐνεργειῶν τινὸς οὐσίας;

Οὕτως θάνατον ἑνὸς ἀνθρώπου λέγομεν οὐδὲν ἄλλο, εἰμὴ τὸ νὰ παύσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ κινῆται καὶ νὰ ἀναπνέῃ. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἡ ψυχὴ εἶναι μὲν οὐσία ἐνεργητικὴ ἔπλην εἶναι καὶ ἀπλή, τούτου ἕνεκεν ὁ θάνατος αὐτῆς, εἴτε ἡ παῦσις τῶν ἐνεργειῶν αὐτῆς ἤθελεν εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ ὁ μηδενισμὸς αὐτῆς. Καθότι ἐπειδὴ καὶ ἡ ψυχὴ εἶναι ἀπλή καὶ δὲν ἔχει μέρη εἰς τὸ νὰ διαλυθῇ, ὡς νὰ ἀπολέσῃ τὰς ιδιότητας αὐτῆς, ἀναγκαίως ὁ θάνατος αὐτῆς ἤθελεν εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ αὐτὸς ὁ μηδενισμὸς αὐτῆς, ὅπερ δὲν ἀκολουθεῖ οὔτε εἰς αὐτὰ τὰ σώματα. Καθότι εἰς τὴν φθορὰν καὶ ἀπώλειαν τῶν σωμάτων, τούτέσιν, εἰς τὸν θάνατον αὐτῶν, ἀπόλλυται οὐδὲ ἐν τῶν μορίων αὐτῶν, ἀλλὰ μετὰ τὴν διάλυσιν αὐτῶν, ἅπαντα γίνονται μόρια ἄλλων, εἴτα ἄλλων, καὶ οὕτως αἰωμίως, ὅπερ ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ οὐδέποτε μηδενίζονται. Τίς δ' ἄλλος δύναται νὰ φέρῃ εἰς μηδὲν τὰ ὄντα, εἰμὴ μόνος ὁ δημιουργὸς αὐτῶν Θεός; Δοθέντος λοιπὸν νὰ μηδενίσθῃ τι ἐκ τῶν θείων δημιουργημάτων, τοῦτο πρέπει νὰ ἐκτελεσθῇ μόνου διὰ τῆς θείας βουλήσεως τοῦ δημιουργοῦ τῆς φύσεως, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλως γενέσθαι. Ὡς καὶ ὁ μηδενισμὸς, εἴτε ὁ θάνατος τῆς ψυχῆς, ἢ ἡμαί νὰ γένη, θέλει κρέμαται ἐξ οὐδενὸς ἄλλου, ἢ ἐκ τῆς θείας βουλήσεως. Καὶ ἰδοὺ πῶς ἡμεῖς ἀπροσδοκῆτως ἐκ τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς ἕνεκα τῆς ἀθανασίας αὐτῆς ἐκατανητήσαμεν εἰς τὴν θείαν βούλησιν: ὅ ἐστιν εἰς τὴν ὑπαρξιν ἑνὸς ἄλλου ὄντος, ὅπερ καὶ αὐτὸ εἶναι πνεῦμα καὶ ἀθάνατος. Δῆλον ὅμως ὅτι ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς εἶναι οὐσιωδῶς διάφορος τῆς τοῦ θεοῦ. Καθότι ὁ μὲν Θεὸς

εἶναι οὐπιωδῶς ἀθάνατος. αὐτὸς οὔτε ἀρχὴν ἔλαβεν, οὔτε τέλος λήφεται, καθ' ὅπερ καὶ ἀίδιος ὀνομάζεται. αὐτὸς ἐξήρτηται ἐξ οὐδενός, ἐν ᾧ ἡ τῆς ψυχῆς ἀθανασία εἶναι τρόπον τινὰ κατὰ τὸ ἡμισυ τοιαύτη. διότι ἦν καιρὸς, καθ' ὃν ἡ ψυχὴ δὲν ὑπῆρχε, λαβοῦσα τὸ εἶναι καὶ φύσιν ἐξ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ὅθεν καὶ ἡ ζωὴ αὐτῆς ἐξήρτηται ἐκ τῆς βουλήσεως αὐτοῦ, καὶ ἄνευ αὐτοῦ εἰς πᾶσαν στιγμήν ἤθελεν ἔλθῃ εἰς τὸ μηδέν (α). Ὡςτε λέιπεται νὰ ἰδῶμεν, ἂν ὁ Θεὸς θέλῃ νὰ φέρῃ τὴν ψυχὴν εἰς τὸ μηδέν, εἴτε εἰς θάνατον.

383. Ἄλλ' ὁ Θεὸς εἶναι πάνσοφος, εἶναι πανάγαθος, εἶναι παντοδύναμος, εἶναι δίκαιος. Ὡςτε εἶναι ἀδύνατον εἰς αὐτὸν νὰ ἐκτελέσῃ τι ἀλόγως, ἢ νὰ μὴ θέλῃ τὴν εὐδαιμονίαν τινὸς τῶν δημιουργημάτων αὐτοῦ, ἢ νὰ μὴν δυναθῇ νὰ ἐκτελέσῃ, ὅ,τι θέλει, ἢ νὰ ἐκτελέσῃ τι ἀδίκως. Ἄλλ' ἡμεῖς βλέπομεν ἐν φαινόμενῳ τούτοις σῶμά τι μέγιστον καὶ θαυμαστόν: τὴν σφαῖραν τῆς γῆς. Αὕτη λοιπὸν οὔτε ἐξ ἑαυτῆς βέβαια ἐδημιουργήθη, οὔτε ἄναρχος εἶναι, ἀλλ' ἔλαβε τὴν ἑαυτῆς ὑπῆρξεν παρ' ἄλλου, ἐν περ ἡμεῖς ὀνομάζομεν Θεόν. Οὗτος λοιπὸν λογικοῦ τοῦ Θεοῦ, ἀναγκαίως καὶ ἡ γῆ δεδημιούργηται ἐνεκά τινος (44), ὅπερ βέβαια εἶναι πρὸς δόξαν Θεοῦ. Ἐπειδὴ ὁμως καὶ αὕτη, ὡς ἕκαστος τοῦτο ὀρᾷ, εἶναι καὶ ἀναίσθητος καὶ ἄλογος, τὶς ἀμφιβάλλει ὅτι αὕτη εἶ-

(α) Ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν, λέγει καὶ ὁ Ἀπόστολος, καὶ κινούμεθα, καὶ ἴσμεν. Πραξ. κεφ. ιγ'.

δημιουργήθη ἕχι ἕνεκα ἑαυτῆς, ἀλλ' ἕνεκα ἄλλου τινός, ἐκτὸς μόνου ἄντις θελήσῃ νὰ κατηγορήσῃ κατὰ τοῦ σοφοῦ δημιουργοῦ τοῦ σύμπαντος τοσαύτην ἀλογίαν, ὅσην νομίζει ἀλογον νὰ κατηγορήσῃ κατὰ τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου; Ὡς ἐπειδὴ τὰ ἀψυχα ὄντα δι' ἑαυτὰ εἶναι μὴ ἔντα, ἕνεκα ἄλλων ἀφεικτικῶς ἐδημιουργήθησαν καὶ τούτου ἕνεκεν καὶ ἡ γῆ καὶ ὡς πρὸς τὰ θηρία τὰ λοιπὰ ὄντα εἶναι μὴ ὄντα. Καθότι ἄντις ἦν λίθος ἢ ξύλον, ἢ κτξ, οὗτος δὲν ἤθελε γινώσκειν τι, οὔτε ἤθελεν αἰσθάνεται τῆς ἰδίας ὑπάρξεως: ὁ ἐστὶν ἤθελεν εἶναι μὴ ἔν ἑαυτόν. Εἰ δὲ καὶ οὗτος ἦν θηρίον, ἤθελε μὲν αἰσθάνεται τῆς ἰδίας ὑπάρξεως, πλην δὲν ἤθελεν ἔχει γινώσκειν τινα τῆς τῶν ὄντων ὑπάρξεως, καὶ πολλῶ πλείου τοῦ δημιουργοῦ αὐτοῦ. Τούτου λοιπὸν δοθέντος καὶ δοθήσεται ἀναγκαίως, μένει ἐκτὸς πάσης ἀντιλογίας, ὅτι ἡ γῆ ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, οὔτε ἕνεκα τῶν φυτῶν, ὡς ἀναισθητῶν, οὔτε ἕνεκα τῶν θηρίων, ὡς ὄντων ἀλόγων καὶ ἀγνοούντων τὸ δια τι, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου, ὅς τις γινώσκει καὶ αὐτὸν τὸν δημιουργὸν τῆς φύσεως μετὰ τῆς τῶν ὄντων ὑπάρξεως.

Ἄν λοιπὸν ὁ ἀνθρώπος δὲν ἦν ἀθάνατος, κατὰ τι ἤθελε διαφέρει τῶν θηρίων; Ὡς εἶναι ἐναντίον τῆς θείας σοφίας τὸ νὰ ἦναι θνητὸς ὁ ἀνθρώπος.

384. β'. Ἄν - ὁ Θεὸς, ὡς τὸ σύμπαν εἶναι μάρτυς ἀναντιρρήτος, ἦναι λογικός. . . καὶ ἂν μόνος ὁ ἀνθρώπος, ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ ὕλισαι τοῦτο ὁμολογοῦσιν, ἦναι λογικός ἐπὶ τῆς γῆς (93): ὁ ἐστὶ μεθερμηνεύμενον, ἂν μόνος ὁ ἀνθρώπος ἦναι εἰκὼν τοῦ Θεοῦ καὶ ἑμοίωσις. . . εἶναι

δ' ἅπαντα τὰ σώματα ἀθάνατα (382) εἰς πῶς εἶναι τρόπος μόνον ἢ εἰκῶν τοῦ Θεοῦ νὰ ἦναι θνητὴ ἐπὶ τῆς γῆς; Ὡς ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νὰ ἦναι ἀθάνατος.

385. γ'. "Ενεσιν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ὡς ἡ συνείδησις ἡμῶν τοῦτο καθομολογεῖ, ἐπιθυμία τῆς ἰδίας εὐδαιμονίας εἰς ἐπιθυμία ὁμῶς ἀκόρεστος ἐπὶ τῆς γῆς. Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ ὁ ἀνθρώπος εἶναι οὔτε ἀναρχος, οὔτε ὑφ' ἑαυτοῦ δημιουργηταί εἰς ἄλλ' ὑπὸ Θεοῦ εἰς δῆλον ὅτι αὕτη ἡ ἐπιθυμία εἶναι ἔργον τῆς δεξιᾶς τοῦ ὑψίστου καὶ τοῦ δημιουργοῦ αὐτοῦ. Ἄλλ' ἐπειδὴ αὕτη, ὡς ἕκαστος ὁρᾷ, δὲν ἐκπληροῦται ἐπὶ τῆς γῆς εἰς ἐπόμενον εἶναι νὰ ὑπάρχη ἄλλος τόπος πρὸς ἐκπλήρωσιν αὐτῆς, ἀλλέως ὁ πάνσοφος Θεὸς ἐπροίκισέ τε εἰς τὸν ἀνθρώπον, χωρὶς νὰ προγινώσκη τὸ ἀδύνατον τῆς ἐκπληρώσεως ὡς ἀντίκειται εἰς τὴν θείαν σοφίαν τὸ νὰ ἦναι θνητὸς ὁ ἀνθρώπος.

386. Οἱ νόμοι δίδονται εἰς τὸν κόσμον ὅχι ἀπλῶς, ἀλλέως οἱ νομοθεταὶ ἤθελον εἶναι ἄλογοι. Ἄλλ' ἡμεῖς βλέπομεν νόμον ἐγγεγραμμένον ἐκ χειρὸς Θεοῦ ἐκ τῆς καρδίας τοῦ ἀνθρώπου τοῦ νὰ ζητῇ τὴν ἑαυτοῦ εὐδαιμονίαν, ἣτις εὐρίσκεται πάντοτε εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς. Εἴτα ἡμεῖς βλέπομεν ὅτι ὁ ἐνάρετος δὲν εἶναι πάντοτε εὐδαίμων, ἐπὶ τῆς γῆς. Ὡς ἀνάγκη πᾶσα εἶναι νὰ δοθῇ καὶ ἄλλη ζωὴ, ἔνθα ἀμφοτέραι ἢτε ἀρετὴ λέγω καὶ ἡ εὐδαιμονία νὰ συνυπάρχωσιν ἐν τῷ αὐτῷ, ἀλλέως οἱ νόμοι ἰχαράχθησαν ὑπὸ Θεοῦ εἰς μάτην, ὅπερ ἀντίκειται εἰς τὴν θείαν σοφίαν, Ὡς ὁ ἀνθρώπος δὲν εἶναι θνητὸς.

387. Ὁ Θεὸς πλάττει τὸν ἀνθρώπον ἐκ τοῦ μηθενός . . . τὸν πλάττει σύνθετον ἐκ πνεύματος καὶ σώμα-

τος . . τὸν πλάττει κύριον τῶν ἰδίων βουλημάτων . . τὸν πλάττει, ὡς ἕκαστος τοῦτο ὄρα, κύριον τῶν ἐπὶ γῆς κτισμάτων ὑποτάξας αὐτὰ ὑποπόδιον τῶν πῶδων αὐτοῦ . . τὸν πλάττει κατ' εἰκόνα ἰδίου καὶ ὁμοίωσιν, εἴτε λογικὸν ἢ ἄν λοιπὸν ἢ ψυχὴ αὐτοῦ ἦναι θνητὴ κατὰ τὸ ἠθέλει διαφέρει οὗτος τῶν κτηνῶν; Μήπως, διότι γινώσκει τὴν ἑαυτοῦ ἀθλιότητα; Μήπως, διότι βλέπει ἰδίῳ ὀφθαλμοῖς τὸν ἑαυτοῦ μηδενισμόν; ὥστε εἶναι διόλου ξένον τῆς θείας σοφίας τὸ νὰ ἦναι θνητὸς ὁ ἄνθρωπος.

388. Ὁ Θεὸς ὡς παντοδύναμος δημιουργεῖ ὅ,τι θέλει, πλην μετὰ τινος λόγου ὡς πάνσοφος. Αὐτὸς λοιπὸν ἠθέλησε νὰ δημιουργήσῃ, δι' ὁποῖου δήποτε λόγον, τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου ἀνώτεραν τῶν λοιπῶν ἀπάντων κτισμάτων, ὥστε νὰ ἀνέρχεται καὶ εἰς τὴν γνῶσιν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ὡς τοῦτο θεωρηθήσεται ἀμέσως. Ἀφ' οὗ — λοιπὸν ἀπᾶς ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τὸν ἄνθρωπον τοσαύτην ὑπεροχὴν, ποῖος ἠθέλεν εἶναι ὁ λόγος τοῦ νὰ θελήσῃ νὰ τὸν ἀποκαταστήσῃ χεῖρονα πόλιν αὐτῶν τούτων τῶν κτισμάτων, ἀποκαταστήσας αὐτὸν θνητὸν; ἐν ᾧ ἅπαντα τὰ λοιπὰ κτίσματα εἶναι ἀθάνατα (382). ὥστε ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νὰ ἦναι ἀθάνατος.

389. Πρὸς τούτοις δὲν ὑπήρξε γένος ἐπὶ τῆς γῆς, ὥστε νὰ φθάσῃ νὰ μὴν δοξάζῃ ἀμοιβὴν τῶν ἀρετῶν καὶ εὐδύνας τῶν κακιῶν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν ἕνεκα τῶν ἐνταῦθα πράξεων. Ἀραβες, Φοίνικες, Πέρσαι, Ἀσσύριοι, Χαλδαῖοι, Σίνες, Ἀμερικανοὶ, Ἑβραῖοι, Ἕλληνες, κξ.; ἐδόξαζον καὶ δοξάζουσι κρίσιν καὶ ἀνταπόδοσιν τῶν ἐν-

ταῦθα πεπραγμένων. Καὶ ἐπειδὴ ἡ φωνὴ πάντων τῶν ἀνθρώπων, καὶ φωνὴ ἀδιάκοπος ἀπ' ἀρχῆς κόσμου μέχρι τῆς σήμερον εἶναι βέβαια φωνὴ φύσεως, ἀναγκαίως ἡ ψυχὴ τοῦ αὐτοῦ εἶναι ἀθάνατος.

Ἄν ὅμως καὶ εὐρέθησαν άτομά τινα, ὡς νὰ ἀντιπῶσι περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, τοῦτο διαφέρει ὀλοτελῶς τῶν ἰδανικῶν περὶ τῆς ἀνυπαρξίας τῶν σωμάτων, εἴτινες βιάζουσι μὲν ἑαυτοὺς νὰ ἐμφανισθῶσι ἐναντίον τῆς τῶν σωμάτων ὑπάρξεως, ἐνδιαθέτως ὅμως θέλουσι τὸ ἐναντίον. Πλὴν τὸ συνειδὸς εἶναι πάντοτε ἀπόδειξις, καὶ ὄχι ἡ ὕκνησις.

390. Ἡμεῖς βλέπομεν τοσαῦτα ἴδια τοῦ ἀνθρώπου, ἅπερ βιάζουσι ἡμᾶς ἐκόντας ἀέκοντας νὰ δοξάσωμεν τὴν ψυχὴν ὄχι βλάσημα τῆς γῆς. Κι ἄθότι — τίνος ἕνεκεν τοσοῦτον σέβας καὶ ἀγάπη νὰ εὐρίσκηται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς, καὶ ἔτι ἂν ἄλλος ἠθέλην ἦναι ὁ ταύτην πράττων; Διὰ τί — τοσαύτη τῆς ψυχῆς κατάθλιψις καὶ τοσαύτη αἰσχύνῃ, αὐτοῦ πράττοντος τὰ αἰσχροῦ ἢ τοσαύτη καταφρόνησις καὶ ἀποστροφή, ἄλλων ταῦτα πράττοντων; Τίνος — ἕνεκεν τοσαύτη σκληρὰ ἀπόφανσις τῆς συνειδήσεως περὶ τῶν πλέον μουσικῶν κακῶν αὐτοῦ ἔργων; Πόθεν — οἱ σκληροὶ ἔλεγχοι τῆς συνειδήσεως, οὓς περ οὐδεμίαν δύναμιν δύναται οὔτε νὰ ἐμποδίση, οὔτε νὰ μηθεύιση; Ἄρα — ἐγραφεν εἰς μάτην ἢ χεῖρ τοῦ παντοδυνάμου, ὃς τις ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον, μὲ γράμματα ἀδιάγραφα ταύτας τὰς συναισθήσεις ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, χωρὶς νὰ ἔχη σκοπὸν ἀμοιβῆς, ἀλλὰ πάντα νὰ λάβωσι πέρας εἰς ταύτην τὴν ζωὴν; Ὁχι ἀναντιρρήτως.